

Наталія ТИТАРЕНКО
ПІД ЧИСТИМ НЕБОМ

Часто кажуть: на такому місці хата стоїть. Що ж, давня мудрість має сенс – будинок сім'ї Кудрицьких розташований у тому провулку старої частини Житомира, де жили не тільки вони, а й знані і шановані в місті та й в Україні визначні постаті: Борис Тен, ім'я котрого не потребує коментарів, професор Є.О. Ненадкевич.

Від традицій сім'ї, від аури оточення ввібрав у характер і проніс через життя Євген Михайлович Кудрицький духовність, порядність, доброту, чесність, вірність сім'ї, шану до людей, відповідальність перед обов'язком. Внутрішній багатий зміст відбивався у привабливій зовнішності Євгена Михайловича. Він був досить високого зросту, мав струнку поставу, виразні блакитно-сірі очі, з роками не втратив волосся. Ледь помітна доброзичлива посмішка майже завжди прикрашала його тонке обличчя; абсолютно неможливо було уявити Євгена Михайловича гнівним, запальним, роздратованим. Голос, рухи, манера триматися – все видавало в ньому те, що цивілізований світ давно називає одним словом – джентльмен, а українці – шляхетністю.

Я познайомилась із Євгеном Михайловичем, як тільки почала працювати на кафедрі української мови Житомирського педінституту (це був 1960 р.) – він завідував кабінетом української мови Інституту вдосконалення кваліфікації вчителів. Така посада могла б давати можливість рідко полишати стіни службового кабінету. Але Євген Михайлович сприймав свою роботу дійсно як служіння справі освіти, часто організовував навчально-методичні виїзди до вчителів області, не обминаючи далеких районів Житомирщини. Ми, викладачі кафедри української мови, нерідко бували на таких робочих зустрічах. Приязнь і уважність проявлялась у Євгена Михайловича не тільки в роботі, але й у звичайних, для когось би непомітних деталях. Так, одного разу в Малині хтось із викладачок забув у готелі духи. Євген Михайлович, як гречна людина, помітивши той флакончик, привіз його і приніс на кафедру.

Через два роки – кафедрою тоді завідував доцент Т.В. Баймут – Євгена Михайловича було запрошено працювати викладачем нашої кафедри. Представник високоосвіченої родини, вихованець Київського університету Св. Володимира, знавець слов'янського мовознавства, класичних мов, Євген Михайлович читав такі складні курси, як загальне мовознавство,

старослов'янська мова, порівняльна граматики. Ми, молодше покоління, ставилися до нього з глибокою повагою та шанобою, а то й "білою" заздрістю: адже ніхто з нас не знав ні давньогрецької, ні латинської. Було дещо незвично і тим більш цікаво чути від нього питома грецькі наголоси чи вимову: "діалог", "катедра", "Атени". Втім, він знав також основні європейські мови – англійську, німецьку, французьку, а ще польську та чеську. Не маючи офіційних дипломів, володів професорськими знаннями. Якщо до Євгена Михайловича зверталися за консультаціями, він охоче відповідав, пояснював, не проявляючи навіть натяку на будь-яку зверхність, був уважним, вихованим, стриманим. Запам'яталось, як він пояснив значення слова "кібернетика", про яку тоді починали активно говорити: грецьке "кібернео" – управляти, отже, це наука про управління.

Жоден захід кафедри не проходив без участі Євгена Михайловича. Він відвідував заняття колег, із витонченою чемністю й доброзичливістю обговорював відкриті лекції, з цікавістю бував на засіданнях лінгвістичного гуртка (гуртком тоді керувала я), брав участь у науково-практичних конференціях, заходах факультету та інституту.

На знімку – засідання лінгвістичного гуртка. На передньому плані (зліва направо): завкафедрою російської мови доцент А.Ф. Папіна, керівник гуртка Н.А. Титаренко, Є.М. Кудрицький. На дальньому плані: методист заочного відділу Є.Р. Городецька, старший викладач кафедри російської мови М.Б. Храмой (середина 60-х рр. Фото з архіву автора).

Євген Михайлович підтримував тісні зв'язки з Інститутом мовознавства імені О.О. Потебні Академії наук України, особливо дружні стосунки мав із професором М.А. Жовтобрюхом, співпрацював з директором Інституту академіком І.К. Білодідом. Зробив переклад унікальної праці Івана Ужєвича “Грамматика слов'янська” (по-давньому “Грамматика словенская”) – класична гімназія та університет давали можливість вільно перекладати із вченої латини. Разом з академіком І.К. Білодідом Євген Михайлович виступив упорядником видання роботи І.Ужєвича (1970 р.). Саме завдяки цій публікації ім'я Є.М. Кудрицького ввійшло до УРЕ (2-е вид., т. 5).

За визначні наукові та викладацькі досягнення Євген Михайлович у 1966 р., без захисту кандидатської дисертації, був переведений на посаду доцента. Не тільки кафедрали, але й інші викладачі щиро вітали колегу.

Особливо хочеться сказати про ставлення Євгена Михайловича до всіх проявів національного – української ідеї, як висловлюються тепер. Євген Михайлович любив Україну, знав її історію, завжди і всюди, звичайно найперше в сім'ї, розмовляв українською мовою. Його дочки продовжили справу батька: старша, Олена, хоча закінчила російський філфак, довгі роки викладала українську мову та літературу в СШ № 20. Молодша, Олександра, або, як її називали в сім'ї, Леся, закінчила український відділ, певний час учителювала в житомирських школах. Внуку Євгена Михайловича (сину Лесі) було дано особливе, як для українців, ім'я – Тарас. З іменем улюбленого внука був пов'язаний сумний для Євгена Михайловича епізод: він їхав із хлопчиком у тролейбусі. На красиву дитину звернув увагу хтось із пасажирів. І відбувся такий діалог: “Как тебя зовут? – Тарасик. – Какой национализм?” Той випадок Євген Михайлович згадував із великою прикрістю. Що стосується “націоналіста” Тараса Кудрицького, то він потім учився в Київському інституті театрального мистецтва імені І.Карпенка-Карого, був помічений великим кінорежисером С.Бондарчуком, переїхав до Москви і зараз працює на російському телебаченні.

Як справжній інтелігент, Євген Михайлович мав велику власну бібліотеку, де були зібрані дуже цінні видання. Книжкові шафи займали дві стіни в одній із кімнат. Мудрий господар цього інтелектуально-духовного багатства дуже любив свою бібліотеку, оберігав, пишався нею. Давав користуватися книгами і колегам. Я особисто, викладаючи курс історії української літературної мови, скористалася рідкісним виданням – “De arte rethorica” (“Книга риторики”) Ф.Прокоповича.

Євген Михайлович був дуже цікавим співбесідником, і не лише на наукові, але й звичайні життєвські теми; зберігав у своїй пам'яті чимало деталей минулого. Так, він розказував про диліжанс, котрий у дореволюційну пору їздив із Житомира до Києва: як люди збиралися, чекаючи його, як неквапно той екіпаж їхав. До речі, про той житомирський

диліжанс писав відомий знавець минувшини О.Анісімов у книзі спогадів “Скорбное бесчувствие”.

Маючи високі інтелектуальні устремління, Євген Михайлович водночас був надзвичайно уважною, доброю людиною у ставленні до всього живого, тонко відчуваючи самоцінність життя. Запам’ятався випадок: одного разу, коли він ішов з базару додому, до нього на вулиці прибилася бездомна кішка – підійшла і стала бігти слідом, сприймаючи біотоки доброти. Євген Михайлович підібрав маленьке створіння, приніс у свій будинок. Назвав її Мойрою. Певно, то єдина кицька у світі, що носила ім’я давньогрецької богині долі. А про господаря, пригадуючи такі події, хочеться сказати латинською мовою – *esse homo!*

У 1964 р. філологічний факультет, яким керував доцент С.Т. Радчук-Павленко, і загалом інститут (ректором був доцент І.Ф. Осляк) відзначили ювілей Є.М. Кудрицького – 70-річчя. На загальноінститутських зборах ювіляр приймав численні вітання і побажання. Коротко відповідав: “Спасибі. Буду старатись у міру своїх сил”. У домі Кудрицьких з нагоди дня народження господаря зібралися друзі, колеги. Їх гостинно приймала дружина ювіляра – Олександра Георгіївна. Гості милувались і теплими стосунками в родині, що відбивалося в усьому, і кулінарною майстерністю Олександри Георгіївни. Господар, як належить, виголосив тост. Треба зауважити, Євген Михайлович, подібно до тисяч інтелігентів, особливо українців, зазнав репресій. А в час його ювілею на екранах кінотеатрів широко демонструвався талановитий фільм режисера Г.Чухрая “Чисте небо”, де йшлося про долю льотчика, звинуваченого більшовицькою системою, а потім реабілітованого і навіть нагородженого. Виголошуючи тост, Євген Михайлович, окрім іншого, сказав: він щасливий, що над ним, над усіма людьми тепер – чисте небо.

Нехай же чисте небо завжди буде над пам’яттю цієї непересічної особистості, прекрасної людини – Євгена Михайловича Кудрицького.